V R Y H E I D   E N   G E S A G

IN DIE OPVOEDING -

HISTORIES EN KRITIES.

Deur

J.J. du TOIT, Drs.Phil. (V.U., Amsterdam).

Proefskrif ingelewer vir die graad
Doctor Educationis aan die
Potchefstroomse Universiteit
Vir Christelike Hoër Onderwys.

1952.

VOORWOORD.

Die vraagstuk van vryheid en gesag vorm ongetwyfeld die kernvraag van die opvoeding. Onder die invloed van sekere radikale moderne opvoedingsrigtinge heers daar egter vandag groot verwarring. Duisende oningeligte ouers meen dat hulle modern is as hulle die kind in niks teëgaan nie. Gesag word beskou as iets uit die bose, des te meer sedert die lat, wat vir baie die simbool van die gesag van die onderwyser was, so goed as in die ban gedoen is.

Selfs opvoedkundiges sien die vraagstuk nie altyd in sy volle omvang nie. Vryheid en gesag word meestal hoogstens as 'n saak van die tug, die metode en die rol van die onderwyser gesien. Na my beskouing is vryheid en gesag die kernvraag van die hele opvoeding; ons beskouing oor vryheid en gesag bepaal ook die doel, die inhoud en die organisasie van die opvoeding, en dit word self bepaal deur ons beskouing oor die kind en die menslike natuur, omdat dit ten nouste saamhang met ons antwoord op die vraag: Is die mens van nature goed? Daarom het ek getrag om die rol van vryheid en gesag in al die belangrikste aspekte van die opvoeding na te gaan - uitgesonderd slegs die organisasie, wat 'n aparte ondersoek regverdig.

Opvoedkundige geskiedskrywers is verder geneig om die geskiedenis van die opvoeding as die geskiedenis van die vryheid te beskou; daarom neem figure wat die teosentriese opvoeding verteenwoordig in die meeste boeke 'n ondergeskikte plekkie in. Selfs McCallister, wat 'n hoogs gebalanseerde uitkyk openbaar, en in sy slotsom aan die gesag 'n ereplek

toeken, bepaal hom in sy deeglike studie, "The Growth of Freedom in Education", hoofsaaklik by die ondersoek na die ontwikkeling van die vryheidsgedagte. My doel was om deurgaans die beskouinge oor beide vryheid en gesag na te spoor; daarom het ek ook groter plek vir die opvoeding van Jesus, Paulus, die Kerkvaders en die Hervormers ingeruim, as wat gewoonlik aan hulle toegeken word.

Die studie strek vanaf die opvoeding van Jesus tot by Rousseau. Rousseau verteenwoordig myns insiens die laagtepunt in die ontwikkeling weg van die gesag af, wat met die Renaissance begin het, en vorm feitlik die teëpool van die opvoeding van Christus. Hy vorm dus die natuurlike afsluiting van 'n tydvak. Die periode ná Rousseau tot by die twintigste-eeuse opvoeding lê dus nog braak vir voortgesette ondersoek van ons vraagstuk. As ek maar enigsins bygedra het tot 'n beter begrip van die aard van die gesag en die vryheid, en die verhouding tussen die twee, ag ek my ryklik beloon vir die arbeid.

Dit sy my vergun om hier my innige dank te betuig aan die Nasionale Raad vir Sosiale Navorsing vir die toekenning van 'n beurs van £100 ter bestryding van 'n deel van die koste wat die navorsing meegebring het; aan my vrou vir die geweldige opoffering wat sy haar gedurende die jare van studie getroos het en vir die daadwerklike steun en besieling wat van haar uitgegaan het; aan my moeder vir haar stille inspirasie; aan my kollegas vir die oorneem van my universitêre pligte tydens my studieverlof; aan my vriend, Mnr. W.H. Malan, wat al die sorge in verband met die tik-, afrol- en bindwerk van my skouers weggeneem het; en aan al die vriende wat met die lees van die proewe behulpsaam was.

Ten slotte 'n woord van waardering teenoor Prof. Dr. J.C. Coetzee, wat as my geagte promotor opgetree het. Hy was 'n kostelike voorbeeld van die ideale opvoeder wat met gesag kan spreek, maar verkies om geduldig en vriendelik te wees, en aan sy dissipel soveel vryheid te laat as waarvoor hy ryp is - soms nog meer!

In alle gevalle waar aanhalinge uit ander tale, hetsy oorspronklike, hetsy vertaalde bronne, tussen aanhalingstekens in Afrikaans weergegee word, is die Afrikaanse vertaling deur my.

J.J. du Toit.

Universiteit van die Oranje-Vrystaat,
BLOEMFONTEIN.
15 Februarie 1952.

INHOUD.

HOOFSTUK I : DIE VROEË CHRISTENDOM bls.1

1. Botsing tussen die Christendom en die Grieks-Romeinse Heidendom 1

a. Oorwinning van die Christendom ... 1

b. Redes vir die spoedige oorwinning ... 3

2. Grondgedagtes van die Christendom 5

a. Met betrekking tot die Doel van die Opvoeding 5

b. Met betrekking tot die Opvoedeling ... 7

c. Implikasies vir Vryheid en Gesag ... 9 X

3. Vryheid en Gesag in die optrede van Jesus Christus 10

a. Die Persoonlikheid van Jesus 10

b. Sy Metode 11

c. Sy Tug 13

d. Samevatting 16

4. Gesag en Vryheid by Paulus as tipe van die Apostoliese optrede 17

a. In sy leer 17

b. In sy praktyk 20

5. Gesag en Vryheid by die Kerkvaders 23

a. Clemens van Alexandrië 23

b. Origenes 24

c. Aurelius Augustinus 26

i. Die Doel 26

ii. Die Opvoedeling 26

iii. Die Opvoeder en sy Metode ... 27

iv. Die Tug 30

v. Die Leerstof 32

d. Samevatting 35

6. Vryheid en Gesag in die Praktyk van die vroeë Christelike Onderwys 36

HOOFSTUK II : DIE MIDDELEEUE 39

1. Gesag en Vryheid in die Middeleeue ... 39

a. Inleiding 39

b. Gesag 39

c. Vryheid 42

d. Samevatting 47

2. Die Middeleeue se Bydrae tot die Beskawing 48

a. Algemeen 48

b. Die Kerk as Opvoeder 49

c. Die Kloosterwese 52

d. Die Skolastiek 56

3. Gesag en Vryheid in die Skoolopvoeding 57

a. Die Doel 58

b. Die Tug 59

c. Die Metode 65

d. Die Leerstof 68

e. Die Opvoedeling 69

4. Samevatting 72

HOOFSTUK III : DIE RENAISSANCE-HUMANISME ... 74

1. Oorsprong 74

2. Grondgedagtes 77

3. Vryheid en Gesag in die Opvoeding ... 84

A. In die Suide 84

a. Die Doel 84

b. Die Metode 87

c. Die Leerstof 89

d. Die Tug 90

e. Samevatting 94

B. In die Noorde 95

a. Erasmus: i. Proses en Doel 95
ii. Metode ... 96
iii. Leerstof ... 98
iv. Tug 99
v. Samevatting en Kritiek 102

b. Vives 103

(Vives vervolg) i. Doel 104
ii. Natuur van die Opvoedeling ... 105
iii. Metode 107
iv. Leerstof 110
v. Tug 111
vi. Vives en die humanistiese opvoeding van die meisie ... 115
vii. Samevatting 117

c. Elyot en Ascham 117

4. Samevatting en Kritiek 120

a. Die Doel 120

b. Die Leerstof 123

c. Die Metode 125

d. Die Opvoedeling 127

e. Die Tug 128

f. Slot 131

HOOFSTUK IV : DIE HERVORMING EN DIE KONTRA-HERVORMING 132

1. Grondgedagtes van die Hervorming 132

2. Vryheid en Gesag in die Opvoeding ... 142

A. By die Leiers van die Hervorming ... 142

1. Martin Luther 142

2. Johannes Calvyn 150

B. By die Onderwysmanne van die Hervorming 155

1. Philip Melanchthon 155

2. Maturin Cordier 156

3. Samevatting en Kritiek 163

a. Die Doel 163

b. Die Opvoedeling 164

c. Teorie en Praktyk 165
i. Skoolstigting 165
ii. Die Leerstof 168
iii. Die Metode 170
iv. Die Tug 171

4. Die Kontra-Hervorming 174

(1) Grondgedagtes 174

(2) Die Jesuïtiese Opvoeding 176
a. Die Doel 176
b. Die Inhoud 178
c. Die Metode 180
d. Die Tug 183
e. Samevatting en Kritiek ... 188

(Kontra-Hervorming vervolg)

(3) Francois Fénelon 189

(4) Slot 191

HOOFSTUK V : REALISME EN PIëTISME ... 194

1. Inleiding 194

2. Francois Rabelais 195

3. Michel de Montaigne 197

a. Grondbeginsels 197

b. Die doel 202

c. Die inhoud 203

d. Die Metode en die Opvoedingsproses 204

e. Die Tug 209

f. Samevatting 213

4. Richard Mulcaster 214

5. Francis Bacon 218

6. Johan Amos Comenius 222

a. Die doel 222

b. Die metode 224

c. Die tug 232

d. Samevatting 236

7. John Milton 237

8. Samevatting van die Realisme ... 243

9. Piëtisme : August Herman Francke ... 245

a. Die doel 245

b. Die tug : Vorming van die wil tot godsaligheid 246

c. Die metode : Vorming van die verstand tot Christelike wysheid ... 250

d. Samevatting 252

HOOFSTUK VI : DIE RASIONALISME 254

1. Grondgedagtes van die Rasionalisme 254

a. Inleiding 254

(Rasionalisme vervolg)

b. Wese van die Rasionalisme 256

c. Kritiese Samevatting 262

2. John Locke 264

a. Vryheid en Gesag in sy Filosofie ... 264

b. Vryheid en Gesag in die Doel ... 271

c. Die Metode 276

d. Die Inhoud 289

e. Die Tug 291

f. Kritiese Samevatting 302

HOOFSTUK VII : DIE NATURALISME. 307

1. Vryheid en Gesag in die Naturalistiese Filosofie 307

a. Inleiding 307

b. Oorsprong van die Naturalisme ... 308

c. Filosofie van die Naturalisme ... 313
i. Maatskappyleer 314
ii. Staatsleer 316
iii. Mensbeskouing 317

d. Kritiek 319
i. Valse antropologiese beginsel 319
ii. Valse sosiologiese beginsel 320
iii. Valse staatkundige beginsel 321

e. Slot 324

2. Jean Jacques Rousseau 325

a. Inleiding 325

b. Vryheid en Gesag in sy Beskouing oor die Kind en die Onderwysproses ... 326

c. In die Doel 328
i. Algemeen 328
ii. Kleinkinderjare (0-5 jaar) ... 332
iii. Kinderjare ... (5-12 „) ... 333
iv. Leerjare ... (12-15 „) ... 334
v. Adolessensie (15-20 „) ... 335
vi. Die jongman 337

d. In die Tug 340
i. Algemeen 340
ii. Kleinkinderjare 341
iii. Kinderjare 343
iv. Leerjare 346
v. Adolessensie 348
vi. Die jongman 354

(Rousseau vervolg)

e. In die Metode 355
i. Algemeen 355
ii. Kleinkinderjare ... 355
iii. Kinderjare 356
iv. Leerjare 360
v. Adolessensie 364

f. Kritiese Samevatting 366

HOOFSTUK VIII : GEVOLGTREKKINGE 374

a. Gesag en Vryheid in die Geskiedenis van die Onderwys 374

b. Gesag en Vryheid in die Beskouing oor die Mens 376

c. Gesag en Vryheid in die Doel van die Opvoeding 377

d. Gesag en Vryheid in die Inhoud van die Opvoeding 379

e. Gesag en Vryheid in die Metode van die Opvoeding 381

f. Gesag en Vryheid in die Tug 384

g. Gesag en Vryheid in die Rol van die Onderwyser 390

h. Slot 394

AANTEKENINGE ... ... 397 A

BIBLIOGRAFIE 398